

KIRJALLINEN KYSYMYS 341/2003 vp

Puolustusvoimien ilmatyynyalushankinnan perustelut

Eduskunnan puhemiehelle

Suomen merivoimat ryhtyi 1990-luvulla vakavasti tutkimaan ilmatyynyaluksen soveltuvuutta osana merivoimia. Hankintasopimus ilmatyynyaluksen rakentamisesta tehtiin helmikuussa 2000 ja merivoimille alus luovutettiin vuoden 2002 kesäkuussa.

Merivoimille valmistettu T2000-ilmatyynyalus oli tiettävästi koko maailmassa ensimmäinen puhtaasti asejärjestelmien pohjaksi tehty alus. Tuuli-luokan ilmatyynyalukseksi ristityn prototyypin piti saada seurakseen kolme muuta ilmatyynyalusta.

Merivoimat päätyi ilmatyynyaluksen hankintaan "perusteellisten operaatioanalyysien, mallikokeiden ja koeajojen perusteella". Ratkaisun kuvattiin syntyneen "huolellisen, eri vaihtoehtojen vertailun perusteella".

Yhdessä Hamina-luokan ohjusveneiden kanssa ilmatyynyaluksen katsottiin soveltuvan toimimaan kaikkialla Suomen merialueilla. Erityisen hyvin Laivue 2000:n ominaisuuksien mainittiin sopivan pääkaupunkiseudun puolustukseen mereltä tulevaa uhkaa vastaan. Uuden laivueen päätehtävänä oli strategisen iskun torjunta.

"Ilmatyynyalus perustuu uudenlaiseen puolustukselliseen ajatteluun, jossa yhtenä lähtökohtana on Suomen rannikon sokkeloisuus ja karikkaisuus", kertoo pääesikunta tiedotteessaan vuoden 2000 helmikuussa.

Nopea liikkuvuus eli runsaan 50 solmun huipunopeus mahdollisti siirtymisen toimintalueelle laivastoa nopeammin ja samalla tukeutumisen myös laivoja paremmin saaristoon.

Ilmatyynyaluksen väitettiin myös olevan lähes täydellisen haavoittumaton vedenalaisille räjähdyksille, karikoille ja luodoille. Sen piti myös pystyä kulkemaan millä tahansa tasaisella alustalla: vedessä, jäällä ja tasaisella maalla. Liikkuessaan ilmapatjan päällä alus ei ollut väyläsidonnainen. Tätä pidettiin suurena etuna merimiinoja vastaan.

Ilmatyynyaluksen arveltiin lisäävän operointivapautta monella tavalla ja sen ominaisuuksien tuovan erityisesti taistelunkestävyyttä nykyisessä sodankuvassa.

Merivoimat tukeutui alushankkeessa yhdysvaltalaisen teknologian siirtämiseen Suomeen osana ns. Hornet-vastakauppoja. Yhdysvaltojen merivoimilla on ollut käytössään runsaat 90 maihinnousuun soveltuvaa ilmatyynyalusta. Ne oli tarkoitettu ensi sijassa miehistönkuljetusvaunujen kuljettamiseen.

Pohjoisamerikkalainen LCAC-ilmatyynyalus oli esikuvana, kun merivoimat ryhtyi suunnittelemaan omaa alustaan.

Ilmatyynyaluksen rakentaminen oli Aker Finnyardsin vastuulla. Tärkeimpinä perusteluina toimittajan valinnalle olivat hintatekijät, hankinnan kotimaisuusaste sekä tarjoukseen sisältynyt mahdollisuus pohjoisamerikkalaisen ilmatyynyteknologian siirtoon. Viimeksi mainitun todettiin perustuvan USA:n merivoimien maihinnousuilmatyynyalusten "käytössä koettuihin ratkaisuihin".

Yhdysvalloilla katsottiin olevan "sotilaskäyttöön kehitettyä erityistietämystä" muun muassa

ilmatyynyalusten helmastosta, puhaltimista ja ilmapotkureista.

Osana Hornet-vastaastoja Suomi sai Yhdysvalloista mm. aluksen suoritusarvolaskelmat sekä erillisten laitteiden suunnittelutyötä. Myös kymmenkunta suomalaista kävi LCAC-opissa Yhdysvalloissa.

Ilmatyynyaluksen hankintakustannuksiksi arvioitiin ilman aseistusta noin 70 miljoonaa markkaa, mutta hinta nousi julkisuudessa olleiden tietojen mukaan lähes 81 miljoonaan markkaan eli 13,5 miljoonaan euroon.

Ilmatyynyalus oli tarkoitus varustaa nimenomaisesti sitä varten kehitetyllä miinanlaskujärjestelmällä, meri- ja ilmatorjuntaohjuksilla. Aluksen käyttöikä piti olla 25—30 vuotta. Alun perin oli tarkoitus hankkia merivoimille vielä kolme ilmatyynyalusta lisää.

Keväällä 2003 puolustusvoimat ilmoitti yllättäen, että ilmatyynyalushanke hyllytetään. Syyksi mainittiin "puolustusvoimien toimintaympäristön uudelleenarviointi", jonka mukaan 2000-luvun turvallisuustilanteessa merivoimien tärkein tehtävä on kauppaliikenteen suojaaminen ja merialueen valvonta. Suoran merellisen hyökkäyksen uhkaa ei enää pidetty todennäköisenä.

Laivue 2000 -suunnitelman neljä ilmatyynyalusta on tarkoitus korvata kahdella uudella ohjusveneellä.

Valmiin ilmatyynyaluksen kohtalosta ei ole toistaiseksi päätetty. Tuulen jatkokäytöstä on aloitettu selvitystyö, jonka arvellaan valmistuvan tämän vuoden lopulla. On mahdollista, ettei ilmatyynyalus jää tulevaisuudessa lainkaan merivoimien vahvuuteen. Ellei alusta saada myydyksi, se todennäköisesti romutetaan.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Kuinka on mahdollista, että puolustusvoimat piti vielä kesällä 2002 välttämättömänä merivoimien ilmatyynyalushankintaa, joka Laivue 2000:n osana osallistuisi keskeisesti strategisen iskun torjuntaan ja pääkaupunkiseudun puolustamiseen mereltä tulevaa uhkaa vastaan, mutta keväällä 2003 perustelujen kerrottiin muuttuneen aikansa eläneiksi ja itse ilmatyynyalushankinnan tarpeettomaksi ja

kuinka paljon epäonnistunut projekti kokonaisuudessaan on tähän mennessä tullut maksamaan?

Helsingissä 23 päivänä syyskuuta 2003

Jaakko Laakso /vas

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainituksa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Jaakko Laakson /vas näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 341/2003 vp:

Kuinka on mahdollista, että puolustusvoimat piti vielä kesällä 2002 välttämättömänä merivoimien ilmatyynyalushankintaa, joka Laivue 2000:n osana osallistuisi keskeisesti strategisen iskun torjuntaan ja pääkaupunkiseudun puolustamiseen mereltä tulevaa uhkaa vastaan, mutta keväällä 2003 perustelujen kerrottiin muuttuneen aikansa eläneiksi ja itse ilmatyynyalushankinnan tarpeettomaksi ja

kuinka paljon epäonnistunut projekti kokonaisuudessaan on tähän mennessä tullut maksamaan?

Vastauksena kysymykseen esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Syksyllä 2001 käynnistyi puolustusvoimissa uusi kehittämisen suunnittelukierros VNS 2001 -linjausten pohjalta. Työn aikajänne ulotettiin 20 vuoden päähän ja siinä arvioitiin laajasti toimintaympäristön muutosta sekä erityisesti lähiympäristössämme tapahtuneita muutoksia. Työssä määritettiin puolustusvoimien suorituskykyvaatimukset ja tavoitetila. Työ sisälsi myös merivoimien tulevat tehtävät sekä asetti merivoimille suorituskykyvaatimukset ja tavoitetilan.

Suunnitteluun liittyen puolustusvoimien johto tarkensi linjauksiaan merivoimien roolista osana kehittyvää puolustusjärjestelmää joulukuussa

2002. Linjaus edellyttää merivoimilta nykyistä suorituskykyisempää meriliikenteen suojaamiskykyä. Tämä tehtävä ei ole uusi, mutta sen painotus muuttaa aiempaa kehittämisen painopistettä pintatorjuntakyvystä valvontakyvyn, pitkäaikaisen merelläolokyvyn ja meriliikenteen suojaamiskyvyn kehittämiseen.

Merivoimat oli jatkanut hyväksytyn kehittämisohjelman mukaisesti jo 1990-luvun alkupuolella alkanutta Laivue 2000:n kehittämistä. Tarkistetut operatiiviset suorituskykyvaatimukset edellyttivät kehittämisohjelman, myönnetyn merivoimien uudistamisen tilausvaltuuden ja alkuperäisen Laivue 2000:n sisällön tarkistamista. Tarkistus perustui operatiivisiin vaatimuksiin. Ilmatyynyaluksen prototyypin valmistuttua kesällä 2002, siitä saatujen kokemusten sekä edellä mainittujen operatiivisten suorituskykyvaatimusten perusteella tuli harkittavaksi seuraavien alusten hankinta. Ilmatyynyalusten sarjahankinnasta oli alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoitus päättää vuoden 2002 loppuun mennessä. Prototyyppialuksen koeajoviiveistä johtuen telakan kanssa neuvoteltiin puolen vuoden jatkoaika kesälle 2003.

Merivoimien Laivue 2000 on hanke, joka realisoituu kaluston uusintana vasta vuoden 2007 loppuun mennessä. Operatiivinen suorituskyky saavutetaan vuoden 2008 aikana. Tehtyjä ratkaisuja tulee arvioida oikeassa aikamittakaavassa.

Kun suoritettua tarkastelussa todettiin, että Hamina-luokan ohjusveneellä vastataan selvästi ilmatyynyalusratkaisumallia paremmin ensi vuosikymmenen suorituskykyvaatimuksiin, katsoi myös puolustusministeriö oikeaksi, kansainvälisen käytännön mukaisesti, keskeyttää hankkeen prototyyppivaiheeseen. Ministeriö on samalla perusteella hyväksynyt ennalta osaltaan puolus-

tuskyvyn kannalta järkevämmän, perinteisen alustyyppiratkaisun.

Laivue 2000:n suunnitelmassa ainoastaan Hamina-luokka kykenee suojaamaan meriliikennettä avomerellä pitkään yhtäjaksoisesti. Hamina-luokalla on selvästi parempi valvonta- ja taistelujohtokyky sekä tehokkaampi asejärjestelmä. Tuuli-luokan ilmatyynyaluksen suorituskyky painottuu lyhyehköihin, enintään vuorokauden syöksiin merelle. Ilmatyynyaluksen rooli oli toimia Hamina-luokan ohjusveneen johtamana aluslavettina. Ilmatyynyaluksen etuna oli kuitenkin sen ympärivuotinen toimintakyky sekä riippumattomuus väylästä. Ilmatyynyalus Tuulen vaativaa koeajo-ohjelmaa toteutettiin syksystä 2002 alkaen. Viimeiset kokeet ajoituivat syksyllä 2003. Koeajoissa ja testeissä ilmatyynyalus Tuuli on täyttänyt sille asetetut suorituskykyvaatimukset.

Muutosten edellyttämä suunnittelutyö tehtiin pitkän aikavälin suunnittelun yhteydessä tammihelmikuun 2003 aikana. Maaliskuussa 2003 todettiin rahoituskehysten mahdollistavan ilmatyynyalussarjan sijaan kahden Hamina-luokan ohjusveneen lisähankinnan. Ilmatyynyaluksille hankitut järjestelmät kohdennetaan kahdelle uudelle Hamina-luokan ohjusveneelle sekä peruskorjattaville Hämeenmaa-luokan miinalaivoille. Edellä mainituilla muutoksilla parannetaan merivoimien meriliikenteen suojaamiskykyä aiempaan suunnitelmaan verrattuna.

Meriliikenteen suojaamiskyvyn kehittämisen keskeisenä elementtinä ovat uusimuotoinen Laivue 2000, peruskorjatut Hämeenmaa-luokan miinalaivat sekä tuleva miinantorjuntalaivue. Tämän kehittämispainotuksen rinnalla säilyy merivoimien kyky torjua myös muita maamme vastaan suunnattuja merellisiä uhkia.

Ilmatyynyalusprojektilla saavutettiin hyödyllistä teknologiaosaamista sekä kotimaiselle teollisuudelle että puolustusvoimille. Ulkomailla on

osoitettu kiinnostusta Suomessa saavutettuun teknologiaosaamiseen.

Ilmatyynyaluksen prototyypin hankkeen kokonaiskustannukset ovat olleet noin 16 miljoonaa euroa koostuen:

- aluksen esittelyhinnasta 12 412 000 euroa
- aluksen lisä-, muutos- ja korjaustöistä 2 326 000 euroa
- rakennusvalvonnan kustannuksista 200 000 euroa
- koulutuskustannuksista 414 000 euroa
- tutkimuskustannuksista 170 000 euroa
- varaosakustannuksista 415 000 euroa

Loppuun vietyinä neljän ilmatyynyaluksen hankinnan kokonaiskustannukset olisivat olleet 172 miljoonaa euroa, jolloin täysin varustellun aluksen yksikköhinnaksi olisi muodostunut noin 43 miljoonaa euroa. Alkuperäisen laivueen — kaksi Hamina-luokan ohjusvenettä ja neljä Tuuli-luokan ilmatyynyalusta — kokonaiskustannukset olisivat olleet noin 300 miljoonaa euroa.

Tämänhetkisen tiedon mukaan uusimuotoisen laivueen, neljä Hamina-luokan ohjusvenettä, kokonaishinta tulee olemaan 296 miljoonaa euroa, jolloin Hamina-luokan ohjusveneen yksikköhinnaksi muodostuu 74 miljoonaa euroa.

Arvion mukaan alkuperäisen laivuekokoonpanon vuotuiset käyttökustannukset olisivat olleet noin 25 prosenttia kalliimmat kuin uusimuotoisen Laivue 2000:n. Lisäksi alkuperäinen suunnitelma olisi edellyttänyt kustannuksiltaan noin 5,5 miljoonan euron koulutus- ja huoltohallin rakentamista. Hallin vuosivuokratkustannukset olisivat olleet noin 450 000 euroa.

Edellä mainittujen suorituskykyvaatimusten muuttuminen ja projektin jatkokustannusten kannalta keskeyttämisspätös oli perusteltu ja oikein ajoitettu.

Puolustusvoimat selvittää ilmatyynyalus Tuulen jatkokäyttöä.

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 2003

Puolustusministeri Seppo Kääriäinen

Till riksdagens talman

I det syfte 27 § riksdagsordningen anger har Ni, Herr talman, till behöriga medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsledamot Jaakko Laakso /vänst undertecknade skriftliga spörsmål SS 341/2003 rd:

Hur är det möjligt att försvarsmakten ännu på våren 2002 ansåg det vara nödvändigt för marinen att anskaffa svävfarkoster, vilka som en del av Flottilj 2000 centralt skulle delta i avvärjandet av strategiska överfall och försvaret av huvudstaden mot hot från havet, medan motiveringarna på våren 2003 uppgavs ha ändrats på grund av att de var föråldrade och själva svävfarkostanskaffningen ansågs vara onödig och

hur mycket har det misslyckade projektet som helhet tills vidare kostat?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

Hösten 2001 inleddes inom försvarsmakten en ny planeringsomgång för utvecklandet av försvaret utgående från riktlinjerna i statsrådets redogörelse 2001. Den tidsperiod som arbetet omspannar sträcker sig över 20 år och en omfattande bedömning av förändringarna i omvärlden och särskilt av de förändringar som skett i vår närmiljö gjordes. I arbetet definierades kraven på försvarsmaktens prestationsförmåga och måltillstånd. Arbetet innefattade också marinens framtida uppgifter, och kraven på marinens prestationsförmåga och dess måltillstånd fastställdes.

I samband med planeringen preciserade försvarsmaktens ledning i december 2002 sina riktlinjer för marinens roll som en del av ett försvarssystem i utveckling. Målet förutsätter att marinen har en bättre prestationsförmåga än för när-

varande när det gäller att skydda sjötrafiken. Denna uppgift är inte ny, men prioriteringen förändras så att tyngdpunkten för utvecklandet som tidigare varit förlagd till ytavvärjningsförmågan förskjuts till utvecklandet av övervakningsförmågan, förmågan att vistas länge till havs och förmågan att skydda sjötrafiken.

Marinen hade i enlighet med det godkända utvecklingsprogrammet fortsatt att utveckla Flottilj 2000, som inleddes redan i början av 1990-talet. De justerade kraven på operativ prestationsförmåga förutsatte en justering av utvecklingsprogrammet samt av den beviljade beställningsfullmakten för förnyande av marinen och av innehållet i den ursprungliga Flottilj 2000. Justeringen baserade sig på de operativa kraven. Efter att prototypen för svävfarkosten blivit färdig på sommaren 2002 skulle anskaffningen av de följande fartygen enligt planerna övervägas på grundval av erfarenheterna av prototypen och de ovan nämnda kraven på prestationsförmåga. Enligt den ursprungliga planen skulle beslut om serieanskaffningen av svävfarkoster fattas före utgången av år 2002. På grund av förseningar i provkörningen av prototypfartyget förhandlades med varvet om ett halvt års tilläggstid fram till sommaren 2003.

Marinens Flottilj 2000 är ett projekt vilket realiserar som förnyande av materielen först fram till utgången av år 2007. Den operativa prestationsförmågan uppnås under år 2008. De avgöranden som fattats måste bedömas enligt rätt tidskala.

När det i den granskning som gjordes konstaterades, att man med Hamina-klassens robotbåtar uppenbart bättre än med den modell som innefattar svävfarkoster kan bemöta det följande årtiondets krav på prestationsförmåga ansåg också försvarsministeriet det vara riktigt att i enlighet med internationell praxis avbryta projektet i prototypskedet. Ministeriet har på samma grund för

sin del på förhand godkänt den med tanke på försvarsförmågan bättre lösningen med traditionella fartygstyper.

I den plan som ingår i Flottilj 2000 är det endast Hamina-klassen som länge utan avbrott förmår skydda sjötrafiken på öppna havet. Hamina-klassen har uppenbart bättre övervaknings- och stridsledningsförmåga samt effektivare vapensystem. Prestationsförmågan hos svävfarkosten i Tuuli-klassen gäller snarast kortare, högst ett dygn långa uttryckningar till havs. Svävfarkostens roll var att under ledning av en robotbåt i Hamina-klassen fungera som fartygslavett. Svävfarkostens fördel var dock dess förmåga att fungera året runt samt dess oberoende av farleden. Det provkörningsprogram som krävdes för svävfarkosten Tuuli genomfördes med början på hösten 2002. De sista försöken förlades till hösten 2003. Vid provkörningarna och testen har svävfarkosten Tuuli uppfyllt de krav på prestationsförmåga som ställts för farkosten.

Det planeringsarbete som förändringarna förutsatte utfördes i samband med långtidsplaneringen under tiden januari-februari 2003. I mars 2003 konstaterades att finansieringsramen gjorde det möjligt att i stället för svävfarkostserien göra en tilläggsanskaffning av två robotbåtar i Hamina-klassen. De arrangemang som anskaffats för svävfarkosterna överförs till två nya robotbåtar i Hamina-klassen samt till de minfartyg i Hämeenmaa-klassen som skall genomgå en grundlig renovering. Genom de ovan nämnda förändringarna förbättras marinens förmåga att skydda sjötrafiken jämfört med den tidigare planen.

De centrala elementen i utvecklandet av förmågan att skydda sjötrafiken är Flottilj 2000 i sin nya utformning, de grundligt renoverade minfartygen i Hämeenmaa-klassen samt den blivande minröjningsflottiljen. Jämsides med denna prioritering av utvecklingen kvarstår sjöstridskrafternas förmåga att avvärja också andra marina hot som riktas mot vårt land.

Genom svävfarkostprojektet erhöles nyttigt teknologikunnande för både den inhemska industrin och försvarsmakten. Man har utomlands visat intresse för det teknologikunnande som uppnått i Finland.

Totalkostnaderna för svävfarkostprojektet har varit ca 16 milj. euro och de har bestått av

- fartygets demonstrationspris 12 412 000 euro
- tilläggs-, ombyggnads- och reparationsarbeten på fartyget 2 326 000 euro
- kostnader för byggkontroll 200 000 euro
- utbildningskostnader 414 000 euro
- kostnader för forskning 170 000 euro
- kostnader för reservdelar 415 000 euro.

De slutliga totalkostnaderna för anskaffningen av fyra svävfarkoster skulle ha varit 172 milj. euro, varvid enhetspriset för en fullt utrustad farkost skulle ha uppgått till ca 43 milj. euro. Totalkostnaderna för den ursprungliga flottiljen — två robotbåtar i Hamina-klassen och fyra svävfarkoster i Tuuli-klassen — skulle ha uppgått till ca 300 milj. euro.

Enligt de för närvarande tillgängliga uppgifterna kommer totalpriset för den nya typen av flottilj, fyra robotbåtar i Hamina-klassen, att uppgå till 296 milj. euro, varvid enhetspriset för robotbåten i Hamina-klassen utgör 74 milj. euro.

Enligt uppskattning skulle de årliga driftskostnaderna för den ursprungliga flottiljsammansättningen ha varit ca 25 % dyrare än för den nya Flottilj 2000. Dessutom skulle den ursprungliga planen ha förutsatt uppförande av en hall för skolning och underhåll, för vilken kostnaderna skulle ha uppgått till ca 5,5 milj. euro. Kostnaderna för årshyran för hallen skulle ha varit ca 450 000 euro.

Med tanke på de ovan nämnda ändringarna av kravet på prestationsförmågan och de fortsatta kostnaderna för projektet var beslutet att avbryta det motiverat och förlagt till rätt tidpunkt.

Försvarsmakten utreder den fortsatta användningen av svävfarkosten Tuuli.

Helsingfors den 14 oktober 2003

Försvarsminister Seppo Kääriäinen